

ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΣ ΑΓΓΕΛΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΣΕΪΔΑΝΑΓΙΑΣ

(Γράφουν οί συντηρηταί έργων τέχνης, κ. Εύτυχία Παπαδοπούλου καί κ. Αργύρης Κονιδιτσιώτης).

Κατά τη διάρκεια εκτεταμένων αναστηλωτικών επεμβάσεων στην Ι. Μονή Σεϊδανάγιας του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων, σε μέτωπο της βόρειας τοξοστοιχίας έναντι της εισόδου του καθολικού, εντοπίστηκαν μικρής έκτασης τμήματα ζωγραφικής παράστασης βυζαντινής περιόδου, καλυμμένα από μεταγενέστερα σταυροθόλια. Η σημασία του ευρήματος πολλαπλασιάζεται από τη σπανιότητα παραστάσεων της περιόδου στην περιοχή των Ιεροσολύμων, αλλά και από την εξαιρετική ποιότητα της ζωγραφικής. Η κατάσταση διατήρησης της τοιχογραφίας επέβαλλε τη λήψη άμεσων μέτρων συντήρησης. Για το σκοπό αυτό κλήθηκαν από την Ελλάδα οι υπογράφωντες την τεχνική έκθεση – αναφορά συντηρητές αρχαιοτήτων και έργων τέχνης Ευτυχία Παπαδοπούλου και Αργύρης Κονιδιτσιώτης και οι τεχνικοί συντήρησης Παναγιώτα Βεργιώτη και Σπύρος Σαμαρτζής.

Η σωζόμενη τοιχογραφία αποτελεί τμήμα ευρύτερης παράστασης, ενδεχομένως Παναγίας μεταξύ σεβιζόντων αγγέλων. Το κεντρικό μέρος της παράστασης, όπου θα εικονιζόταν η Παναγία, έχει ολοκληρωτικά καταστραφεί. Στο άνω δυτικό τμήμα του μετώπου όμως, υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις πως, κάτω από το σταυροθόλιο, σώζονται και άλλες περιοχές που περιμένουν να αποκαλυφθούν.

Ο άγγελος, από τον οποίο σώζεται το μεγαλύτερο μέρος του προσώπου και τμήμα του κορμού, είναι έργο εξαιρετικής τέχνης. Φορά ρόδινο ιμάτιο, στα μαλλιά φέρει τη χαρακτηριστική κορδέλα και το κεφάλι περιβάλλεται από φωτοστέφανο στο χρώμα της ώχρας. Γύρω απ' αυτό τρέχει έντονη λευκή και λεπτή κόκκινη γραμμή. Ο κάμπος του θέματος είναι βαθύ μπλε, ενώ η παράσταση προς τα πάνω φαίνεται να κλείνει με φαρδιά κόκκινη ταινία. Ο κορμός εικονίζεται σε πλάγια θέση, ενώ το κεφάλι σε στάση τριών τετάρτων, ώστε το βλέμμα να στρέφεται προς τον εισερχόμενο θεατή.

Το πρόσωπο πλάθεται με γαιώδη χρώματα, σκούρα στο βάθος και προοδευτικά φωτεινότερα προς την επιφάνεια, κατά την τεχνική της αγιογραφίας. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικές είναι οι πρασινωπές σκιές, αλλά και ο έντονος πυρροδισμός στα μάγουλα. Και ενώ η μετάβαση από το φως στη σκιά είναι πολύ ομαλή, η έκφραση ζωντανεύει από δυνατά γραψίματα και ψιμυθιές. Το σύνολο θα μπορούσε να παραπέμπει σε όψιμο 13^ο αιώνα.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ

Η ακριβής σύσταση του υπόστρωματος της ζωγραφικής προέκυψε μετά από αναλύσεις SEM (ηλεκτρονική μικροσκοπία σάρωσης) στο Ινστιτούτο Επιστήμης Υλικών του ΕΚΕΦΕ ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ από τον Δρ. Ιωάννη Καρατάσιο. Τα δείγματα, διαστάσεων τριών έως πέντε χιλιοστών ελήφθησαν από μη αξιοποιήσιμα σπαράγματα τμημάτων που

είχαν καταρρεύσει.

Κατεγράφη έντονη παρουσία οξειδίου του ασβεστίου, σημαντική παρουσία οξειδίων μαγνησίου και μικρότερη οξειδίου του πυριτίου. Η σύνθεση παραπέμπει σε παραγωγή της συνδετικής κονίας από μαγνησιούχο ασβεστόλιθο. Πρόκειται για καλής ποιότητας λεπτόκοκκο, λευκό ασβεστοκονίαμα, μέσου πάχους ενός περίπου εκατοστού. Περιέχει σε μικρή αναλογία φυτικές και ζωικές ίνες για την αύξηση της αντοχής σε εφελκυσμό. Ενδιαφέρον τεχνολογικά είναι ότι έχει εφαρμοστεί σε ένα στρώμα και όχι κατά τη συνηθέστερη τεχνική σε δύο ή τρία στρώματα με διαβαθμισμένο πάχος και κοκκομετρία αδρανούς, καθώς και το ότι δεν περιέχει ούτε ίχνο αδρανούς.

Το χρωματικό στρώμα είναι ανθεκτικό, με την τεχνική της ζωγραφικής σε ξηρό επίχρισμα, όπως προκύπτει από το πάχος του χρωματικού στρώματος, την υφή του και το μηδενικό βαθμό διείσδυσης του στο υπόστρωμα. Χρησιμοποιούνται γαιώδεις χρωστικές, κυρίως οξείδια του σιδήρου. Ανάλυση SEM σε τομή χρωστικής δείγματος από την περιοχή του φωτοστεφάνου έδειξε, όπως αναμενόταν, υψηλή παρουσία (πάνω από 16%) οξειδίων του σιδήρου (Fe_2O_3). Η ίδια ανάλυση έδειξε ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά (56,76%) οξειδίων του ασβεστίου (CaO) στην περιοχή, γεγονός που καθιστά εξαιρετικά πιθανή τη χρήση του ασβέστη ως συνδετικής ουσίας – φορέα της χρωστικής (Lime painting). Το μέσο πάχος του χρωματικού στρώματος στην περιοχή μετρήθηκε στα 300 περίπου μm .

Προσδιορίστηκε επίσης η σύσταση λευκής γραμμής πάνω από την ώχρα. Ως λευκή χρωστική έχει χρησιμοποιηθεί ασβέστης, που συμμετέχει στη σύσταση με ποσοστό 70,28%, ενώ υπάρχει και ώχρα (Fe_2O_3) σε ποσοστό 4,75%.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ

Η κατάστασή του υποστρώματος ζωγραφικής είναι αρκετά καλή, εάν ληφθεί υπ' όψιν η ολοκληρωτική απουσία αδρανούς από τη σύστασή του και το μεγάλο πάχος εφαρμογής του μοναδικού στρώματος. Τα προβλήματα οφείλονται κυρίως στην κατά λίγα χιλιοστά μετακίνηση λίθου της τοιχοποιίας και συνοψίζονται σε αποκόλληση τμήματος του επιχρίσματος από τη λιθοδομή και εμφάνιση κρίσιμων, αλλά και τριχοειδών ρωγμών. Ο συνδυασμός των παραπάνω οδήγησε σε κατάρρευση μικρών τμημάτων και επέβαλε την εκτέλεση άμεσων στερεωτικών επεμβάσεων.

Το χρωματικό στρώμα διατηρείται σε πολύ καλή κατάσταση χάρη κυρίως στα υλικά κατασκευής (ανόργανο συνδετικό). Στη διατήρηση του χρωματικού στρώματος αλλά και του συνόλου έπαιξε καθοριστικό ρόλο η κάλυψη από τα μεταγενέστερα σταυροθόλια. Με εξαίρεση τα πέπλα αλάτων, τις επικαθίσεις επιχρισμάτων και τις κατά τόπους αποφλοιώσεις, όλα τα εμφανή στην επιφάνεια προβλήματα αποτελούν εκδηλώσεις της παθολογίας των υποκειμένων στρωμάτων.

ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ

Πρώτη προτεραιότητα αποτέλεσε η στερέωση των αποκολλημένων από την τοιχοδομή ετοιμόρροπων τμημάτων.

Ελέγχθηκε η αντίδραση των χρωστικών στην ακετόνη χωρίς να παρατηρηθεί πρόβλημα, τα σπαράγματα συγκρατήθηκαν προσωρινά στη θέση τους με λωρίδες γάζας και διάλυμα πολυακρυλικής ρητίνης Paraloid B 72 σε ακετόνη 8% κ.ο.

Εν συνεχεία, αφού καθαρίστηκε το διάστημα μεταξύ τοίχου και αποκολλημένου τμήματος από σκόνη και σαθρά υλικά, πραγματοποιήθηκε περιμετρική συγκράτηση, σφράγιση ρωγμών και πλήρωση κενών με κονίαμα. Αφέθηκαν οπές σε επιλεγμένα σημεία για την εισαγωγή ενέματος.

Αφού στερεώθηκαν οι κρίσιμες περιοχές, έγιναν περιμετρικές συγκρατήσεις και σφράγιση κρίσιμων ρωγμών με κονίαμα και στην υπόλοιπη παράσταση.

Σε επόμενο στάδιο, έγιναν δοκιμές αφαίρεσης των αλάτων και των επικαθίσεων επιχρισμάτων από την χρωματική επιφάνεια με χρήση επιθεμάτων απιονισμένου νερού και μηχανικά μέσα (μικροεργαλεία συντήρησης) με καλά αποτελέσματα. Η διαδικασία προχώρησε αλλά δεν έχει ολοκληρωθεί.

Ταυτόχρονα έγινε απόπειρα ανασύνθεσης και επανατοποθέτησης των σπαραγμάτων που είχαν καταρρεύσει. Τοποθετήθηκε τελικά μέρος μόνο απ' αυτά, των οποίων βρέθηκε με βεβαιότητα η θέση.

Εκκρεμεί η εύρεση της θέσης των υπολοίπων, τα οποία έχουν προσωρινά αποθηκευτεί και η επανατοποθέτησή τους υπό λιγότερο πιεστικές χρονικές συνθήκες, καθώς και η ολοκλήρωση του καθαρισμού της ζωγραφικής επιφάνειας.

Τέλος, σημαντικές προσδοκίες γεννά η πιθανότητα αποκάλυψης και νέου τμήματος της παράστασης σε μια νέα φάση εργασιών.

ngg_shortcode_0_placeholder

Ευτυχία Παπαδοπούλου [Α.Μ. 313] – Αργύρης Κονιδιτσιώτης [Α.Μ. 821]	
<i>Συντηρητές Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης</i>	
ΕΔΡΑ:	Αθήνα
Δ/ΝΣΗ:	Ξενοφώντος 80, 17673 Καλλιθέα
ΤΗΛ.:	+30 22910 39276, +30 6937 111 041, +30 6947 806 128
FAX:	+30 22910 39276, +30 210 34 76 337
E-MAIL:	efpap@yahoo.com